

plaatsvinden, kunnen de geschetste parallellen waardevolle input zijn voor het vormgeven van de huidige transitie.

Kathelijne Bouw, Hanzehogeschool Groningen

Bert de Vries, *Ontspoord kapitalisme. Hoe het kapitalisme ontspoorde en na de coronacrisis kan worden hervormd* (Amsterdam: Prometheus, 2020). 675 p. ISBN 9789044644371.

DOI: 10.52024/tseg.11671

Het is toch wel bijzonder dat de oud-politicus van het CDA, Bert de Vries, op een gezegende leeftijd van ruim boven de 80 jaar een vuistdik boek publiceert over de ontsporing van het kapitalisme in de afgelopen decennia. Hij ontleedt systematisch – laag voor laag en jaar op jaar – de wijze waarop de ‘gouden jaren’ van 1950-1973 zijn gevolgd door ‘de ontsporing van de echte economie’ (de tendens tot groeiende ongelijkheid), door ‘de ontsporing van de economische ideologie’ (de opkomst van het neoliberalisme), en ‘de ontsporing van het financiële systeem’ (door de deregulering van de financiële sector), om vervolgens een gedetailleerd verslag te doen van de opeenvolging van crises vanaf 2008. De kracht van dit boek ligt in de systematische weergave van ‘de feiten’, al wenst men af en toe dat het streven niet was geweest om ‘alle feiten’ op een rij te zetten, want het verhaal is daardoor soms wat te gedetailleerd. Wie op zoek is naar de smeuge anekdotes of de inzichten van een insider (De Vries was immers minister van sociale zaken tussen 1989 en 1994, en daarvoor langdurig fractievoorzitter van het CDA – dus zeer dicht bij de macht) komt echter bedrogen uit. Slechts een enkele keer, zoals waar het gaat om de komst van de euro (waar hij terecht zeer kritisch over is), laat hij zich verleiden tot het delen van dergelijke verhalen, daarmee zijn imago als ‘de stofjas’ wel een beetje bevestigend.

Vrijwel het hele boek is gebaseerd op openbare bronnen, maar die worden dan ook ten volle benut. Dat een ex-CDA politicus op deze manier over het kapitalisme schrijft, is misschien wel het meest ‘spannende’ onderdeel, en daar verontschuldigt hij zich ook nog voor (het is helaas een bekend patroon dat politici pas als ze ex zijn het licht zien en serieus voor hervormingen gaan pleiten – maar dat terzijde). Maar het boek zit vol goede observaties, vanaf de opmerking dat de ‘vrije markt’ niet bestaat omdat elke markt spelregels kent, tot de kritiek op de CBS-

gegevens met betrekking tot de ongelijkheid van de inkomensverdeling die de feitelijke ongelijkheid – omdat de Nederlandse inkomstenbelasting geen vermogenswinsten belast – in sterke mate onderschatten. En de geschiedenis van het kapitalisme – vooral van het grote geld – wordt zeer systematisch uit de doeken gedaan. Er valt dus veel op te steken, en al lezende komen allerlei halfvergeten ontwikkelingen van de afgelopen decennia weer scherp naar voren.

Wat ontbreekt is een afsluitende beschouwing over wat deze ontsporing van het kapitalisme nu veroorzaakt heeft, om de grote lijnen van het verhaal nog eens scherp neer te zetten. In het eerste hoofdstuk wordt duidelijk stelling genomen: de ontsporing bestaat vooral uit het feit dat de vruchten van economische groei steeds ongelijker verdeeld worden (p. 21). De Vries stelt dan dat dit veroorzaakt kan worden door tekortschietend overheidsbeleid, door het systeem zelf of door externe omstandigheden. In de conclusie komt hij in zekere zin hierop terug: ‘Aan die ontsporing ligt een complex van oorzaken ten grondslag. Steeds gaat het daarbij om ontwikkelingen op lange termijn met een eigen logica, niet gedreven door kwaadwillende intenties. Door hun eigen dynamiek en de wijze waarop de processen op elkaar inwerkten werd het systeem – vooral sedert de jaren zeventig van de vorige eeuw – steeds dienstbaarder aan de belangen van een kleine, zeer vermogende marktelite’. We bedoelden het allemaal goed, maar de wereld is toch naar de ... geholpen – zo kun je dit lezen. Ik mis een beetje de scherpte van de analyse van – om een voorbeeld te geven – Mody’s boek over de EuroTragedy, dat vergelijkbare onderwerpen behandelt maar veel dieper graaft (waar het gaat om succes en falen van de Europese Unie). Deze klassieker ontbreekt in de literatuurlijst.

Het boek sluit af, begrijpelijk misschien, met een hervormingsagenda die niet sterk geworteld is in de voorafgaande beschrijving van de ontsporing zelf en daardoor niet helemaal overtuigend overkomt. Het voorstel, bijvoorbeeld, hoe van de euro af te komen, is niet realistisch, al geef ik onmiddellijk toe dat er geen alternatieve scenario’s op tafel liggen (de euro lijkt een zo grote fout dat het onmogelijk is om er van af te komen). Maar omdat het laatste hoofdstuk op het laatste moment nog herzien moest worden vanwege het uitbreken van de Covid-pandemie, was het ook wel erg lastig om een afgewogen stuk daarover te schrijven.

Kortom, een handig boek, dat heel betrouwbaar talrijke feiten ordent en inkadert. Petje af voor de auteur.

Jan Luiten van Zanden, Universiteit Utrecht